

Openingsteksten:

“Heilige strijders zwerven ook rond in onze dagen. Ze maken deel uit van het complex van angsten, zorgen en nachtmerries dat burgers en bestuurders sinds ‘9/11’ in hun greep houdt”.

(p.15 ‘Heilige Strijd’ - Beatrice de Graaf).

“Geloof, hoop en verwachting zijn in de geschiedenis de bron van vooruitgang geweest, ze kunnen ook de bron van ondergang zijn”

(p.624-625 ‘Op weg naar Armageddon. De evolutie van fanatisme’ - Bob de Graaff).

Schriftlezing: I Koningen 18:16-19 + I Koningen 18:30-40 - Elia op de Karmel

Inleiding:

Twee weken geleden heeft Marcel Barnard hier een uitstekend verhaal gehouden over Elia en zijn conflict met Izebel. Dat kunt u nalezen. Over dit conflict zal ik daarom niets zeggen. Ook ga ik niet in op alle facetten van de strijd met de priesters van de Baäl, hoe aardig dat ook is. Antropologisch interessant, maar voor mijn thema niet van belang. Vandaag gaat het me om het fanatisme of de geloofsijver van Elia. Hoe gevaarlijk is een Heilige Strijd alle eeuwen door. Wat is het antwoord op dit soort geloofsfanatisme? Daar kom ik op het eind aan toe.

Overweging

Heeft het verhaal van Elia op de Karmel u als kind aangesproken? Mij wel. Ik herinner me, dat ik het als kind prachtig vond, dat Elia vuur uit de hemel kon laten dalen en daarna de 450 Baälpriesters liet doden. Pas veel later had ik er problemen mee. In allerlei videogames worden ook enthousiast de slechteriken vermoord. En sommige spelers in Amerika gaan er zo in op, dat ze ook in de echte wereld gaan moorden, vanwege een of ander onrecht. Er zit blijkbaar in mensen iets, dat geneigd is tot allerlei kwaad, in naam van het goede. Ook als je zelf niets fout doet kan je je verheugen op de ondergang van tegenstanders. In dit boeiende boek ‘Op weg naar Armageddon. De evolutie van het fanatisme’ laat Bob de Graaff uitvoerig zien hoe allerlei groeperingen moorden hebben gepleegd voor een betere wereld. Religieus fanatisme gaat gekleed in het gewaad van een Heilige Strijd. Je komt dit tegen in het Christendom, in de Islam en tegenwoordig ook in het nationalistisch Hindoeïsme. Maar ook in de Franse revolutie, in de Russische revolutie en in China. Dan speelt religie eigenlijk geen rol, maar... het gaat dan wel om het visioen van een nieuwe wereld, het verlangen naar gerechtigheid. De foute wereld moet met geweld omvergeworpen worden, zoals in het boek Openbaringen gebeurt, opdat dan de nieuwe mens geboren kan worden. Prachtige idealen kunnen daarom heel bedreigend worden. Zoals in het citaat van Bob de Graaff: “Geloof, hoop en verwachting zijn in de geschiedenis de bron van vooruitgang geweest, ze kunnen ook de bron van ondergang zijn”. De moslims die het kalifaat wilden oprichten en steunen geloofden in een ideale islamitische

samenleving. De eindtijd christenen geloven in een nieuwe hemel en een nieuwe aarde. Maar daartoe moeten eerst alle vijanden van God verslagen worden, desnoods met geweld. De Franse en Russische revolutionairen geloofden ook in een ideale samenleving. Op de mestvaalt van de geschiedenis – de vele doden – kan dan de nieuwe tijd opbloeien. Volgens de milieubeweging Earth First zou 80% van de wereldbevolking moeten worden uitgeroeid om de flora en fauna op aarde te redden. Gelukkig hebben ze nog geen plannen om dit ten uitvoer te brengen.

Bob de Graaff laat in zijn boek ook zien hoe men onder invloed van de Franse filosoof Rousseau is gaan geloven in de oorspronkelijke goedheid van de mens. Maar die goedheid moet natuurlijk wel opgelegd worden, desnoods door dictatuur. Voor een ideaal heb je dictatuur nodig en eventueel het uitmoorden van iedereen die fout is, want dan schep je pas ruimte voor het goede. Elia vermoordde de Baälpriesters opdat zij het volk niet meer in verleiding konden brengen met vreemde afgoden. Hij maakte om zo te zeggen ‘schoon schip’. In de Middeleeuwen werden ketters uitgeroeid om het geloof zuiver te houden. Maar het haalde niets uit. Zoals ook allerlei dictaturen geen nieuwe mens hebben geschapen, wat wel de bedoeling was. Toch is het telkens weer een bron van verleiding om dat wel te willen. Maar als het niet lukt om een goede mensheid te scheppen, moeten we het dan maar met robots doen? Robots kan je tenminste programmeren. Bij mensen lukt het programmeren niet zo goed, hoezeer het ook geprobeerd is in communistische landen en in een religieuze dictatuur.

Soms hoor ik zeggen, dat religies de oorzaak van alle geweld en oorlogen zijn. Dus als je godsdienst afschaft, dan komt er vrede. Maar het moorden onder het communisme en het Nazisme en de genocide onder Tutsi's en Hutu's en in Cambodja en nog veel meer: dat had niets met religie te maken, maar eerder met een fanatieke ideologie of nationalisme. Door ideologie, religieus of niet religieus, kan je opgezweept worden tot een fataal enthousiasme ten koste van anderen. Als mens zijn we daar gevoelig voor. Een fel en hartstochtelijke geloofsijver, van welke soort ook, toont zich altijd onverdraagzaam naar andere opvattingen. Keters moeten uitgeroeid. De fanatieke ijver gaat uit van een maakbare wereld. Deze onvolmaakte wereld moet als het ware ten onder gaan om een nieuwe rechtvaardige wereld te kunnen opbouwen. Tegenslag en nederlagen worden dan als beproevingen gezien. Je moet je dan niet afvragen of je soms fout zat, nee, je moet het nog beter doen. Die ideologie kom je tegen bij de moslims van Al-Qaeda, maar ook bij de eindtijd christenen in Amerika. Een nieuwe toekomst, in naam van God of in naam van een denkbeeldig 1000-jarig rijk van gerechtigheid en vrede, is dus een gevaar. Als ik dit boek lees, doet het me pijn hoe bedreigend het verlangen naar gerechtigheid en vrede is geweest, terwijl ik zelf toch ook verlang naar gerechtigheid en vrede en dit hier vaak noem.

Ik heb hierbij ook nog een probleem. In Openbaring 3:16 wordt gefulmineerd tegen mensen die niet koud en niet heet zijn, maar lauw. Zij zullen uitgespuugd worden, schrijft Johannes. Hoe vaak is het niet zwart – wit. Je bent of voor of tegen. Daarom zie je hoe bij de radicale moslims de gewone moslims het meest te lijden hebben. Gewone mensen tellen niet mee. Ze zijn nog erger dan de tegenstanders. Het zijn afvalligen. In alle ideologische strijd kom je dit tegen. Gematigdheid en geleidelijkheid geldt dan als gebrek aan geloof. Als ik dit lees, dan denk ik: ik ben lauw. Dus ik mag uitgespuugd worden volgens de radicalen. En hoe is dat met U?

Na het succes en de mislukking op de Karmel slaat Elia op de vlucht. Nergens staat, dat God het wel goed vond, dat er zoveel Baälpriesters vermoord werden. Het wordt helaas ook niet afgekeurd. Een stilzwijgen. Het is aan de lezer wat hij of zij ervan vindt. Maar Elia is niet

doorgegaan met zijn radicalisme. Hij krijgt een nieuwe kans om verder te leven door anderen te zegenen. Heilige strijders komen soms tot inkeer en dragen dan een positieve boodschap uit. Dat moet je waarderen en niet schamper afkammen. Elk mens kan tot inkeer komen, gelukkig maar.

De vraag kan gesteld worden: is radicaal zijn soms toch nodig? De radicale manier waarop het Nazisme is bestreden heeft veel levens gekost. Er zijn mensen die vinden, dat dit geweldloos bestreden had moeten worden. Het communisme is ook ingestort van binnenuit. Het Nazisme had ook kunnen instorten van binnenuit. Het Kalifaat ook. Maar zou dat minder mensenlevens hebben gekost? Ik ben niet voor 100% pacifist, want soms kan het niet anders dat er toch geweld gebruikt moet worden. Beatrice de Graaf vertelt hoe in de tijd van Augustinus in Noord-Afrika groepen heilige strijders in naam van hun evangelisch geloof rondtrokken en angst inboezemden door verrassingsaanvallen, huizen in brand staken en bisschoppen vermoorden, om zo de eindtijd te bevorderen. Volgens Augustinus had je het recht om je te verdedigen tegen deze strijders om erger te voorkomen. Maar, ... wel met mate. Daaruit ontstond de leer van de rechtvaardige oorlog. Bedacht in een roerige en angstige tijd. Het verlangen naar veiligheid vraagt volgens Augustinus om proportie, het mag niet zelf ook totalitair worden.

Helaas is het een illusie om te denken, dat je in deze wereld het kwaad van onrecht en misbruik kan uitbannen door het geloof in de goedheid van de mens. Gevoelens van je tekort gedaan voelen, religieuze aandriften, visioenen van een rechtvaardiger toekomst, dit soort emoties zijn sterker dan een weloverwogen rationele benadering van de werkelijkheid. Maar heilige strijders voor God of voor een betere wereld missen één cruciaal punt: ze kennen geen genade. Het verlangen naar gerechtigheid kan gevoed worden door ressentiment en afgunst en vergelding voor wat jou is aangedaan. Bij wraak is genade uit den boze, terwijl genade toch veel creatiever is, herscheppend. Moge daarom ons verlangen naar vrede en gerechtigheid gebaseerd zijn op onze bereidheid tot genade en verzoening, want zonder genade, barmhartigheid en verzoening is een betere wereld een hersenschim. Amen.

Slottekst: Openbaring 2:10

In haar pastorale boek 'Heilige Strijd' citeert Beatrice de Graaf Opb.2:10 als haar advies aan de kerkelijke gemeentes:

"Wees niet bang voor wat u nog te wachten staat....

Wees trouw tot in de dood,

dan zal ik u als lauwerkrans het leven geven".

Ekklesia Leiden
Rapenburg 100
2311GA Leiden
www.ekklesialeden.nl
info@ekklesialeden.nl